

Tutkimuksia palkkaeroista ja julkisen sektorin työmarkkinoista*

Terhi Maczulskij
KTT, Tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto

Palkat ja palkkaerot ovat ihmisiä alati kiinnostava ilmiö. Tyypillisesti mediassa keskustellaan joko palkankorotuksista tai oman ammatin palkan pienuudesta suhteessa muihin. Palkan suuruudesta onkin tullut suhteellinen käsite; muut tuntuvat ansaitsevan aina enemmän. Keskustelu julkisten sektorin palkoista on selvästi kaksitahoinen. ”Veronmaksajien rahoilla” kustannetut ylisuuret virkamiesten palkat herättävät pahennusta, kun samaan aikaan palkankorotuksia vaaditaan sairaanhoitajille ja opettajille. Toisaalta monet julkisen sektorin ihmissuhde-työtä harjoittavat ammatit mielletään kutsumusammateiksi. Näitä kutsumusammatteja ovat muun muassa sairaanhoitajien, pappien ja opettajien työt. Sanaa kutsumusammatti käyte-

täänkin yleisesti selittämään, miksi työstä ei makseta sen arvostusta vastaavaa palkkaa.

Taloustieteellisessä tutkimuksessa on havaittu, että palkka ei ole aina tärkein korvaus työstä. Esimerkiksi mieluisat työtehtävät, pitkät lomat, joustavat työajat ja parempi työsuhdeturva merkitsevät julkisen sektorin työntekijöille enemmän kuin yksityisen sektorin työntekijöille. Palkkaeroista puhuttaessa täytyykin ottaa huomioon yksilön valikoituminen julkisen ja yksityisen sektorin työpaikkoihin.

Väitöskirjani viisi empiiristä tutkimusta käsittelevät alueellisen työttömyysasteen ja palkkojen välistä yhteyttä, julkisen ja yksityisen sektorin välisiä palkkaeroja ja työntekijöiden työllistymistä julkisen ja yksityisen sektorin työpaikkoihin. Ensimmäisessä tutkimuksessa käytetään yhdistetyn työntekijä-työnantaja -aineiston liikkuvuusotosta, joka on 33 prosentin satunnaisotos 16 vuotta täyttäneistä suomalaisista vuosina 1990–2004. Toisessa ja kolmannessa artikkelissa hyödynnetään mikroaineistoa, joka on Tilastokeskuksen 7 prosentin satunnaisotos Suomen väestöstä vuonna 2001. Neljännessä ja viidennessä tutkimuksessa käytetään suoma-

* Tämä kirjoitus esittelee Jyväskylän yliopistossa kansantaloustieteen oppiaineessa 6.6.2013 tarkastetun väitöskirjan *Economics of Wage Differentials and Public Sector Labour Markets*. Väitöskirjan esitarkastajina olivat professori Pekka Ilmakunnas (Aalto-yliopisto) ja Antti Kaubanen (ETLA). Vastaväittäjänä oli professori Pekka Ilmakunnas ja kustoksena professori Jaakko Pekkonen. Väitöskirjan ohjaajina olivat Jaakko Pekkonen ja professori Ari Hyytinen.

laista kaksoskohorttia (Kaprio ym. 1979), joka on yhdistetty työntekijä-työnantaja -aineistoon.

Ensimmäisessä osajulkaisussa tarkastellaan työntekijän ja työnantajan välisiä sopimuksia palkan asetannassa eri koulutustasojen välillä. Spot-markkina-teoria olettaa, että työntekijän palkka määräytyy nykyhetkisen työmarkkinatilanteen mukaan. Implisiittinen sopimusteoria puolestaan olettaa, että palkka määräytyy työsuhteen aikana aikaisemmin vallinneen markkinatilanteen perusteella. Tutkimuksen viitekehystenä toimii Beaudryn ja DiNardon (1991) palkkamallitesti, jonka tarkkuutta pyritään parantamaan ottamalla huomioon ajassa muuttumattomat yksilökohtaiset ja yrityskohtaiset vaihtelut.

Tulosten mukaan sopimukset palkan asetannassa vaihtelevat koulutustasojen välillä (Hynninen ja Maczulskij 2013). Korkeasti koulutettujen ja matalapalkka-aloilla työskentelevien palkat määräytyvät pääosin nykyhetkisen työmarkkinatilanteen perusteella. Tilanne on erilainen toisen asteen koulutuksen saaneilla työntekijöillä, joiden työnantajat eivät näytä sitoutuvan neuvoteltuihin palkkasopimuksiin yksipuolisesti. Tämä voi merkitä korkeita kustannuksia työnantajaa vaihdettaessa.

Nykyinen työmarkkinatilanne vaikuttaa siis eri tavalla matala-, keski- ja korkeapalkka-alojen ansioihin, mutta variaatiota esiintyy myös eri työnantajien välillä. Toisessa osajulkaisussa tarkastellaan alueellisen työttömyysasteen ja yksityisen ja julkisen sektorin palkkojen välistä yhteyttä. Yksityisen sektorin palkkojen on havaittu vaihtelevan myötäsyklisesti, kun taas julkisen sektorin palkat eivät juuri reagoi talouden suhdanteisiin (Sanz-de-Galdeano ja Turunen 2006).

Vuodet 1990–2004 kattava analyysi osoittaa, että julkisen ja yksityisen sektorin välinen

palkkaero vaihtelee vastasyklisesti (Maczulskij 2013a). Toisin sanoen, noususuhdanteen aikana julkisen sektorin palkat laskevat suhteessa yksityisen sektorin palkkoihin, kun taas laskusuhdanteen aikana julkisen sektorin palkkaetu yksityiseen sektoriin nähden kasvaa. Tulosten mukaan alueellisen työttömyysasteen yhden prosenttiyksikön nousu on kytköksissä noin prosentin muutokseen julkisen ja yksityisen sektorin työntekijöiden välisessä palkkaerossa.

Kolmas osatutkimus tarkastelee julkisen ja yksityisen sektorin välisiä palkkaeroja Suomessa (Maczulskij ja Pehkonen 2011). Tutkimuksessa käytetty kvanttiiliregressiomenetelmä mahdollistaa palkkaerojen tarkastelun palkkajakauman eri kohdissa. Analyysissa otetaan huomioon yksilön endogeeninen valinta työskennellä julkisella tai yksityisellä sektorilla sekä toimialojen väliset palkkaerot. Tulokset miehille osoittavat, että matalapalkka-aloilla kannattaa työskennellä julkisella sektorilla, kun taas korkeapalkka-aloilla yksityisen sektorin mies-työntekijä ansaitsee julkisen sektorin työntekijää enemmän. Tämä tulos tarjoaa selityksen Borjasin (2003) havaitsemalle ilmiölle, jossa työntekijöiden liikkuvuus julkiselta sektorilta yksityiselle sektorille kasvaa korkeammille palkkaluokille siirryttäessä. Naisten osalta julkisen sektorin työntekijä ansaitsee palkkahaitarin molemmissa päässä enemmän kuin yksityisen sektorin työntekijä.

Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella korkeasti koulutetut yksilöt työskentelevät suuremmalla todennäköisyydellä julkisella sektorilla. On kuitenkin mahdollista, että koulutuksen ja uravalinnan välinen korrelaatio johtuu koulutuksen ja havaitsemattomien tekijöiden välisestä yhteydestä eli tieteellisesti sanottuna havaitsemattomasta heterogeenisuudesta. Esimerkiksi kyvykkyys, perhetaustaiset

tekijät ja riskinottohalukkuus vaikuttavat yksilön koulutus päätöksiin. Jos näitä vaikutuksia ei oteta huomioon, havaittu yhteys koulutuksen ja julkisen sektorin työn välillä voi olla harhaanjohtava.

Neljännessä osatutkimuksessa hyödynnetään aineistoa suomalaisista kaksosista. Koska identtisillä kaksosilla on sama perhetausta ja geeniperimä, mallissa voidaan luotettavasti kontrolloida näistä johtuvaa havaitsematonta heterogeenisuutta. Tulosten mukaan koulutusvuodet lisäävät todennäköisyyttä työskennellä julkisella sektorilla senkin jälkeen, kun mallissa kontrolloidaan perhetaustaisista ja geneettisistä tekijöistä johtuva havaitsematon heterogeenisuus. Koulutusvuosien määrän lisäksi tutkintoalalla on suuri merkitys. Ne henkilöt, joilla on tutkinto luonnontieteistä tai teknologiasta, työskentelevät suuremmalla todennäköisyydellä yksityisellä sektorilla.

Käyttäytymisgenetiikassa ja sen menetelmiä hyödyntävässä ekonometrisessä tutkimuksessa on havaittu, että perimä vaikuttaa yksilön koulutuksen hankintaan ja uravalintoihin (esim. Miller ym. 2001). Siksi on luonnollista olettaa, että julkisella sektorilla työskentely on eräänlainen uravalinta, jonka variaatiota voidaan ainakin osittain selittää geneettisillä tekijöillä. Taloustieteellisessä palkkakirjallisuudessa ollaan puolestaan kiinnostuneita kyvykkyydestä, koska kyvykkäiden henkilöiden on havaittu ansaitsevan enemmän kuin ei-kyvykkäiden. Koska todellista yksilöiden välistä kyvykkyyseroa on vaikea mitata käytännössä, palkkaerotutkimukset saattavat tuottaa harhaanjohtavia tuloksia. Kaksosaineistoja hyödyntävillä menetelmillä voidaan luotettavasti eliminoida kyvykkyyden aiheuttama harha palkkaero-tutkimusten tuloksista.

Viidennessä osatutkimuksessa tarkastellaan yhteisen ympäristön ja geneettisen perimän vaikutusta julkisella sektorilla työskentelyn variaatioon ja työntekijöiden väliseen palkkaeroon (Maczulskij 2013b). Tulosten mukaan perimä on kytköksissä julkisella sektorilla työskentelyyn. Noin 30–40 prosenttia julkisen sektorin työn variaatiosta voidaan selittää geneettisillä tekijöillä, ja noin kolmasosa tästä vaikutuksesta välittyy koulutus- ja ammatinvalintojen kautta. Myös palkkaeroanalyysi tuottaa mielenkiintoisia tuloksia. Tulosten mukaan työntekijät ansaitsevat vähemmän julkisella sektorilla, mutta tämä negatiivinen palkkaero häviää, kun mallissa huomioidaan yksilöiden väliset erot kyvykkyydessä.

Väitöskirjani tutkimustulokset voidaan jakaa kolmeen pääteemaan. Ensiksi, alueellisen työmarkkinatilanteen erilainen palkkavaikutus voi johtaa palkkapolarisaatioon eri työntekijäryhmien välillä, jos palkat joustavat matala- ja korkeapalkkaaloilla, mutta eivät keskipalkkaaloilla. Toisaalta alueellisen työmarkkinatilanteen erilainen vaikutus palkkaan julkisella ja yksityisellä sektorilla voi johtaa epätasapainoon työpaikkojen allokoinnissa, koska laskusuhdanteen aikana julkisen sektorin työpaikat hukkutelevat paremmalla suhteellisella palkalla ja korkeammalla työturvalla. Toiseksi, julkisen sektorin työtä voidaan pitää uravalintana, johon vaikuttavat henkilön koulutus päätökset sekä perimä. Perimään lukeutuu oletettavasti yksilön riskinottohalukkuus, työoloihin liittyvät mieltymykset ja kyvykkyys. Kolmanneksi, julkisen sektorin työntekijä ansaitsee keskimäärin yhtä paljon kuin saman pätevyuden omaava yksityisen sektorin työntekijä. Tosin palkkaeroja esiintyy palkkahaitarin molemmissa päässä ja varsinkin miehillä nämä palkkaerot uhkaavat

ajaa parhaat voimat pois valtion ja kuntien palkkalistoilta. □

Kirjallisuus

- Beaudry, P. ja DiNardo, J. (1991), "The effect of implicit contract on the movement of wages over the business cycle: Evidence from the micro data", *Journal of Political Economy* 99: 665-688.
- Borjas, G. (2003), "The wage structure and the sorting of workers into the public sector", teoksessa Donahue, J. ja Nye, J. (toim.), *For the people: Can we fix public service?*, Brookings Institution Press: 29-54.
- Hynninen, S-M. ja Maczulskij, T. (2013), "Spot market wages, implicit contracts and technological change: Skill-level evidence from Finland", *Applied Economics* 45: 2715-2723
- Kaprio, J., Koskenvuo, M., Artimo, M., Sarna, S. ja Rantasalo, I. (1979), *Baseline characteristics of the Finnish Twin Registry: Section I: Materials, methods, representativeness and results for variables special to twin studies*, Kansanterveystieteen julkaisuja M47, Helsinki.
- Maczulskij, T. (2013a), "Public-private sector wage differentials and the business cycle", *Economic Systems* 37: 284-301.
- Maczulskij, T. (2013b), "Employment sector and pay gaps: Genetic and environmental influences", *Labour Economics* 23: 89-96.
- Maczulskij, T. ja Pehkonen, J. (2011), "Public-private sector pay gaps in Finland: A quantile regression analysis", *Finnish Economic Papers* 24: 111-127.
- Miller, P., Mulvey, C. ja Martin, N. (2001), "Genetic and environmental contributions to educational attainment in Australia", *Economics of Education Review* 20: 211-224.
- Sanz-de-Galdeano, A. ja Turunen, J. (2006), "The euro area wage curve", *Economics Letters* 92: 93-98.